

O'ZBEKISTON ISSN 2181-502X **QISHLOQ VA SUV XO'JALIGI**

№11. 2019

**ХИРМОНИНГИЗГА БАРАКА,
АЗИЗ ПАХТАКОРЛАР!**

ЎЗБЕКИСТОН QISHLOQ VA SUV XO'JALIGI

АГРАР-ИҚТИСОДИЙ,
ИЛМИЙ-ОММАБОП ЖУРНАЛ

МУАССИСЛАР:

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ВА СУВ
ХЎЖАЛИГИ ВАЗИРЛИКЛАРИ

Бош муҳаррир:

Тоҳир ДОЛИЕВ

Таҳрир ҳайъати:

Аброр ВАХАБОВ
Жамшид ХОДЖАЕВ
Шавкат ХАМРАЕВ
Шуҳрат ТЕШАЕВ
Баҳодир РЎЗИБОЕВ
Баҳодир ТОЖИЕВ
Тўлқин ЭШНАЗАРОВ
Абдушукур АБДУЛЛАЕВ
Баҳром НОРҚОБИЛОВ
Низомиддин БАКИРОВ
Ботиржон СУЛАЙМОНОВ
Ўқтам УМУРЗОҚОВ
Алишер МАҚСУДОВ
Мурат САЛИХОВ
Равшанбек СИДДИҚОВ
Мирзиёд МИРСАИДОВ
Бахтиёр КАРИМОВ
Ибрагим ЭРГАШЕВ
Мурод АШУРОВ

2019 йил,
№11. Ноябрь

Журнал 1922 йил
октябрдан чиқа бошлаган.

Обуна индекси:
якка обуначилар учун – 894
ташкilotлар учун – 895

МУНДАРИЖА

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони	
Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020–2030 йилларга мўлжалланган стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида	1
Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори	
Сув ресурсларини бошқариш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида	3
Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори	
Қишлоқ хўжалигида сув тежовчи технологияларни жорий этишни рағбатлантириш механизмларини кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида	6
Мамлакатимиз экспорт салоҳияти юксалмоқда	8
Мўл ва сифатли ҳосил етиштириш омиллари	9
Р.СИДДИҚОВ, Н.ЮСУПОВ. Тулик кўчат — бўлик ҳосил	10
С.АЛИҚУЛОВ. Ҳайдов агрегатлари иш унумини оширишда инновацион усулларни куллаш	11
О.ЭШДАВЛАТОВ, Ф.ҚУЛДАШЕВА, Ш.ХОЛИҚОВ. Асалари қишлови — синов даври	12
Шарафли касб эгалари	13
Ф.МИРЗАЕВ. Сурхон сувчилари	14
Ш.НОРМУРОДОВ. Ижро ва натижа	15
Оилавий экскаваторчилар	16
Бугунги омилкорлик — келгуси ҳосилдорлик	16
Ш.ЖАББАРОВА. “Жиззахкентекс”нинг зафарли одимлари	17
Р.КАЗОҚОВ. 1650 тонналик чўл жавоҳири. Оғиркарвон хўжалик	18
Ер суйган — эл ардоғида	19
К.ЭРГАШЕВ. Мен деҳқонман	20
Шомурод фермер	21
Р.ТОЖАЛИЕВА. Фарғона шункорлари	22
У.МАМАЖОНОВ. Ўзбекистонда микропайвандлаш технологияси	23
Ҳосил салмоғи — омилкорликда	27
О.ОМОНОВ. Асалари захри — шифобахш оғу	28
А.ХАЙРИДДИНОВ. Иссиқхона агро илми	29
М.БОЙМАТОВА. Дунё соячилигидаги жараёнлар	30
Ш.ХАМРАЕВ, Р.ҚАРШИЕВ, А.КАРИМОВ. Қарши чўли шароитида ғўзани етиштиришда томчилатиб сўғориш технологиясини куллаш	31
Б.ҚОСИМОВ, А.ҚОСИМОВ, Ф.ТЕШАЕВ, С.РАҲМОНКУЛОВ. Ғўзанинг истиқболли “ЎзПТИ-202” нави тавсифи ва агротехникаси	33
А.ҲАЙДАРОВ. Турли тупроқ унумдорлигининг “Андижон - 37” ва “ЎзПТИ-201” ғўза навлари чигитлари униб чиқишига таъсири	34
С.ЭГАМБЕРДИЕВА, Т.СЕЙТНАЗАРОВА. Ғўзанинг географик узок дурагайлари ва илтимоси	35
Д.РАХМАНОВ, З.АХМЕДОВА, Т.ШОНАХУНОВ. Сифатли силос тайёрлаш	36
Т.ОСТАНАКУЛОВ, Х.ХОНҚУЛОВ, А.ИСМОЙЛОВ, И.АМОНТУРДИЕВ, Ч.НАБИЕВ. Ширин маккажўхори нав ва дурагайларида диаллель чатиштиришнинг натижадорлиги	37
Х.АБДУЛЛАЕВА. Ўзбекистонда қулупнай мевасини етиштириш ҳамда ҳосилдорлигини ошириш омиллари	38
Ю.КЕНЖАЕВ. Сидерат экинлари уруғларини экиннинг оптимал муддатларини илмий асослаш	39
О.СУЛАЙМОНОВ, С.ЎТАГАНОВ, Б.СОБИРОВ, Ж.ЯХЎЕВ. Мевали боғларда “шарк мевахури”га қарши инсектицидларнинг самарадорлигини аниқлаш	40
А.ШАДМАНКУЛОВ. Ўзбекистонда мевачилик ва сабзавотчиликнинг ривожланиши	41
С.ЗАКИРОВА, М.ТЕШАБОВЕВА, Н.КАДИРОВА. Влажность и полевая влагоёмкость почв и песков	42
ТОРТИКОВ, Х.АРТИКОВА, О.УМАРОВ, З.БАФОВЕВА. Формирование гумусного состояния луговых почв Бухарской области при разных степенях и типах засоленности	44
Х.ҲАМИДОВ. Ирригатор ва мелиораторлар сулоласи	45
М.ТОИРОВ. Ўзбек халқининг козок ўғлони	46
Ўз соҳасининг фидойиси	47

Журнал Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 2019 йил 10 январда 0158-рақам билан қайта рўйхатга олинган.

Манзилимиз: 100004, Тошкент ш.,
Шайхонтоҳур т., А. Навоий к., 44-уй.
Тел: +998 71-242-13-54,
+998 71-242-13-24.

www.qxjournal.uz
E-mail: uzqx_jurnal@mail.ru,
qxjournal@agro.uz

© «O'zbekiston qishloq va suv xo'jaligi»

Босмахонага топширилди: 2019 йил 28 октябрь. Боснишга руҳлат этилди: 2019 йил 28 октябрь. Қоғоз бичими 60x84 1/8. Офсет усулида офсет қоғозига чоп этилди. Шартли босма табоғи 4,2. Нашр ҳисоб табоғи 5,0. Буюртма №40. Нусхаси 1600 дونا.

«HILOL MEDIA» МЧЖ матбаа бўлимида чоп этилди.
Қорхона манзили: Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, Шараф ва Тўқимачи кўчалари кесишуви.

Навбатчи муҳаррир: Б.ЭСОНОВ
Дизайнер: Н.БОЛТАЕВА

ҲАЙДОВ АГРЕГАТЛАРИ ИШ УНУМИНИ ОШИРИШДА ИННОВАЦИОН УСУЛЛАРНИ ҚўЛЛАШ

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштиришда ишлаб чиқариш жараёнларига қўйиладиган асосий талаблардан бири – ҳар бир жараённинг белгиланган агротехник муддатда сифатли қилиб бажарилиши ҳисобланади. Бунда агрегатларнинг иш унуми ва сифатини ошириш жуда муҳим аҳамиятга эга.

Бу борада замонавий қишлоқ хўжалиги техникаларидан фойдаланишда фермер хўжаликлари жойлашган жойнинг тупроқ-иқлим шароити, рельефи ва бажариладиган агротехник ишларнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олиб, инновацион усулларни қўллаган ҳолда уларнинг техникавий фойдаланиш самарадорлигини оширишга алоҳида эътибор бермоқ лозим.

Маълумки, мамлакатимиз фермер хўжаликлариди ҳамда уларга ишлаб чиқариш-техника хизматлари кўрсатувчи туман ва муқобил машина-трактор парклари шунингдек "Агротехсервис" МЧЖларда замонавий Магнум-8940, TS-50/60, MX-140, ARION-360С русумли тракторлар ва ПЯ-3-35, ПД-4-45, ПДО-4-45, ПН-4-35, ЛД-100, ЕврОпал каби икки ярусли, айланма ва умумий ишлар плуглари билан жиҳозланган ҳайдов агрегатларидан фойдаланиб келинмоқда.

Мазкур техника воситалари ёрдамида бажариладиган далачилик тадбирларининг агротехник талаблар даражасида адо этилиши кўп жиҳатдан дала агрофонларини сифатли тайёрлаш, машина-трактор агрегатларини агрофон ҳолатига қараб тўғри ростлаш ва ишлатишга боғлиқдир. Чунки ҳайдов агрегатлари шудгорлаш олдида ҳар бир дала агрофонининг ҳолатига қараб ростланиши зарур.

Зеро, далаларни ва агрегатларни ҳайдовга тайёр эмаслиги, яъни экин майдонларини ўсимлик қолдиқларидан тўлиқ тозаланмаганлиги, шудгорланаётган ернинг қаттиқ ёки пойлиги, лемех ва отвалларнинг махсус пишиқ металлдан ясалмаганлиги, чимқирқарларнинг ўрнатилмаганлиги, плуг корпусларининг бир-бирига ва рамага нисбатан нотўғри ўрнатилиши агрегатлар иш унумини ҳамда шудгорлаш сифатини кескин пасайишига олиб келмоқда. Шу боис ҳайдов агрегатларининг самарали ишлаши учун биринчи навбатда далаларнинг топографик (тупроқ) агрофонларини тайёрлаш ҳамда агрегатларни уларнинг ҳолатига қараб ростлаш бўйича комплекс тартибларини ишлаб чиқиш ва тақомиллаштириб бориш долзарб масала бўлиб қолмоқда.

Ваҳоланки, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши шароитларида машина ва механизмларнинг параметрлари механизаторлар ва механиклар томонидан ҳар бир дала шароитларига қараб ростланиши керак. Чунки ҳайдов агрегатлари тупроқ-иқлим шароити турлича бўлган далаларда ишлашга мажбур.

Айниқса, ҳайдов агрегатлари турли агрофонларда (соз тупроқли ёки қумлоқ, зичлашган ёки гипс қатламли) ишлаганда ҳам агротехник тадбирларни сифатли бажариши учун уларнинг кинематик ва технологик параметрларини агротехнологик тезликлар чегараларида ростлаш ишларини бажариш муҳандис-механиклар ва механизаторлар учун жуда муҳимдир.

Бу муаммоларни ҳал этишда энг замонавий усуллардан бири – плугнинг қаршилик кучини унинг қамраш кенглигини ўзгартириш орқали тракторнинг тортиш кучидан самарали фойдаланишга эришиш ҳисобланади.

Шунинг учун ҳайдов агрегатини тузишда қамров кенглигини қўлда ростланадиган (ЕврОпал) ёки автоматик равишда ўзгартириш мумкин бўлган (ВариДиамант) каби инновацион плуглардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Бу усулни амалга ошириш учун ҳайдов агрегати далага киритилади ва белгиланган ҳайдов чуқурлиги ва иш тезлигида далада ҳаракатланади. Қамраш кенглиги қўлда ростланадиган плуглар билан жиҳозланган ҳайдов агрегатларида трактор двигателининг ишлаш ҳолатига қараб маълум масофадан кейин (ҳар 10–15 м. да) трактор тўхтатилиб, плугнинг қамраш кенглиги оширилади ва тракторнинг текис-зўриқмасдан ишлаши кузатилади. Бунда ростлаш ишлари бир неча марта оширилиб, тракторнинг нотекис-зўриқиш ҳолатига давом эттирилади, сўнгра плугнинг қамраш кенглиги 3–5 фоизга (трактор захира қувватга эга бўлиш учун) қисқартирилади.

Плугнинг қамраш кенглиги трактор кабинасидан бошқариладиган ҳайдов агрегатларида ростлаш ишлари аста-секинлик билан агрегатнинг белгиланган ҳаракатланиш тезлигида амалга оширилади (расм).

Расм. Лемкен компанияси ВариДиамант русумли плугининг қамраш кенглигини ростлаш механизми (а) ва автоматик ўзгартириш ҳолати.

Таклиф этилаётган инновацион ростлаш усулидан фойдаланиш ҳайдов агрегатларининг иш унумини 25–30 фоизга ошириш имконини беради.

С.АЛИҚУЛОВ,
доцент, ТИҚХММИ.